

Ι. Τσούτσου-Δημοπούλου, Κ. Ζωντανός, Α. Κατσιρικού, Α. Παπαζογλου, Γ. Χριστοδουλου

ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΠΑΝ/ΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ -
ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ - ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝ/ΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο Συλλογικός Κατάλογος εργαλείο ανάπτυξης για τις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και μέσο βελτίωσης των υπηρεσιών τους προς τους χρήστες

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δημιουργία συλλογικών καταλόγων στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη ξεκίνησε ήδη από την δεκαετία του εβδομήντα. Η λειτουργία τους είχε άμεσα πολλά πρακτικά και οικονομικά οφέλη. Παράλληλα όμως η ύπαρξη τους ενίσχυσε τη συνεργασία μεταξύ των βιβλιοθηκών, με αποτέλεσμα, χωρίς αυτές να χάσουν την ταυτότητα τους και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους, να μπορούν πλέον ως κοινοπραξίες (consortia) να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις των τεχνολογικών και άλλων εξελίξεων, καθώς και τις οικονομικές απαιτήσεις της αγοράς, με στόχο πάντα την καλύτερη εξυπηρέτηση των χρηστών.

Στην Ελλάδα η ενέργεια "Βιβλιοθήκες" του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ) στοχεύει, μέσα στα πλαίσια της οριζόντιας δράσης, και στη δημιουργία της υποδομής για την ανάπτυξη συλλογικού καταλόγου. Η Ομάδα Εργασίας που ανέλαβε την έρευνα και μελέτη για τη σύνταξη βιβλιοθηκονομικών προδιαγραφών για το συλλογικό κατάλογο, καθώς και για τις προδιαγραφές του απαιτούμενου συστήματος, θα αναλύσει τις προϋποθέσεις που απαιτούνται εκ μέρους των μεμονωμένων βιβλιοθηκών για την υλοποίηση του έργου και τις απαραίτητες αλλαγές στον τρόπο εργασίας των βιβλιοθηκονόμων. Επίσης θα παρουσιάσει τις συγκεκριμένες βελτιώσεις που θα επιφέρει η δημιουργία συλλογικού καταλόγου και ως προς τις τεχνικές υπηρεσίες και ως προς τις υπηρεσίες που απευθύνονται στους χρήστες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα.

I. Tsoutsou-Dimopoulou, K. Zontanos, A. Katsirikou, A. Papazoglou, G. Christodoulou,

NATIONAL LIBRARY OF GREECE - UNIV. OF MACEDONIA - TECHNICAL UNIV. OF CRETE - GREEK-AMERICAN EDUCATIONAL INSTITUTION ■ ARISTOTELIAN UNIV. OF THESSALONIKI

The Union Catalog as a mechanism for the development of the Greek Academic Libraries and the improvement of their services to the users

ABSTRACT

Union catalogues have already existed in the United States and some European countries since the seventies and had a beneficial effect on both the financial and the operational level of the libraries. In addition, their existence promoted the cooperation among the libraries to such an extent that in the long run they were able, without any loss of their individual character and their identity, to form consortia and thus face the technological and other challenges of the last decades. United, they were also able to meet some of the financial pressures that originated from the publishing market. The final result was the offer of better service to their users' needs.

In Greece, a development programme called "EPEAEK", has procured in the last few years EU funds for the support of educational and professional training. In the context of the programme, the horizontal line of the action "Libraries" aims, among other things, to create the necessary infrastructure for the establishment of a Greek academic libraries' union catalogue.

The working group that did the research and prepared the study with the standards for a Greek union catalogue, as well as the system specifications, will present the specific advantages offered to the Greek academic libraries by the coming establishment of the union catalogue. It will also analyze the necessary conditions that the individual

libraries will have to provide for the implementation of the project. Emphasis will also be given on the changes that librarians will see in their regular operation. Last, but most important, the projected improvements in the services offered to the users will be discussed.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΙΩΑΝΝΑ ΤΣΟΥΤΣΟΥ - ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

Πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήμα Γαλλικής και Ελληνικής Φιλολογίας και Τμήμα Ιστορικό και Αρχαιολογικό) και κάτοχος Master of Library and Information Science, Graduate School of Library and Information Science, University of Texas at Austin. Από το 1976 εργάζεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος και είναι Προϊσταμένη του Τμήματος Καταλόγων. Από το Σεπτέμβριο 1998 μέχρι το Μάρτιο του 2000 διετέλεσε Αναπληρώτρια Διευθύντρια της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΩΝΤΑΝΟΣ

Πτυχίο Βιβλιοθηκονομίας, ΤΕΙΘ, 1992

Πτυχίο Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΑΠΘ, 1987

Εργάστηκε στο σπουδαστήριο του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας του ΤΕΙΘ, 1993-1994 και εργάζεται στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, 1994-ΑΝΘΗ ΚΑΤΣΙΡΙΚΟΥ Διευθύντρια της Βιβλιοθήκης στο Πολυτεχνείο Κρήτης από το 1985. Απεφοίτησε το 1982 από το Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας του ΤΕΙ Αθηνών και το 1989 από το Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Παντείου Πανεπιστημίου. Τώρα είναι Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του τμήματος Βιβλιοθηκονομίας- Αρχειονομίας του Ιονίου Πανεπιστημίου για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Είναι μέλος σε εθνικές και διεθνείς επαγγελματικές οργανώσεις και έχει συμμετάσχει σε εθνικά και διεθνή συνέδρια με εισηγήσεις.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

Βιβλιοθηκονόμος (MLS Simmons College, Βοστώνη, ΗΠΑ). Εργάστηκε στη βιβλιοθήκη Widener, Harvard University (1976-1982) και από το 1987 είναι διευθύντρια των Βιβλιοθηκών του Ελληνοαμερικανικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Κολλέγιο Αθηνών, Κολλέγιο Ψυχικού). Συνεργάτης στη Διεύθυνση 13 της ΕΕ ως ειδική εμπειρογνώμων - αξιολογήτρια στο Πρόγραμμα "Βιβλιοθήκες" των Τηλεματικών Εφαρμογών και στο πρόγραμμα 1ST (1993, 1994, 1995, 1997, 1999). Project manager στην Ελλάδα των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων Chilies, Festival και Verity καθώς και σύμβουλος σε θέματα βιβλιοθηκών και πληροφόρησης. Γραμματέας της Επιτροπής Σχολικών Βιβλιοθηκών της Ένωσης Βιβλιοθηκομικών Ενώσεων και Οργανισμών (IFLA).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Πτυχίο Βιβλιοθηκονομίας του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης. Βιβλιοθηκονόμος στη Βιβλιοθήκη του Τμήματος Δημοσιογραφίας & ΜΜΕ του ΑΠΘ από το 1993. Εργαστηριακός συνεργάτης (με σύμβαση Καθηγητή Εφαρμογών) στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης 1990-1993 και 1997 μέχρι σήμερα, διδάσκοντας το μάθημα "Online ανάκτηση πληροφοριών από Βάσεις Δεδομένων". Μέλος της ομάδας για τη Σύνταξη της μελέτης και των τεχνικών προδιαγραφών του Συλλογικού Καταλόγου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Λέξεις κλειδιά:

Συλλογικός Κατάλογος, Πρότυπα, MARC format, Εκπαίδευση

Στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ οι συλλογικοί κατάλογοι βιβλιοθηκών που λειτουργούν με μεγάλη επιτυχία τις τελευταίες δεκαετίες, αποτελούν τη βάση ανάπτυξης των βιβλιοθηκών και της μεταξύ τους αποδοτικής συνεργασίας. Μερικά από τα κύρια κοινά χαρακτηριστικά των συλλογικών αυτών καταλόγων είναι τα εξής:

- Ίδρυση ενός ιδιαίτερου οργανισμού για την ανάπτυξη και την υποστήριξη του συλλογικού καταλόγου.
- Η πολιτική και η στρατηγική του οργανισμού λαμβάνει υπόψη τις προτάσεις του συμβουλίου των διευθυντών των βιβλιοθηκών-μελών, ενώ λειτουργούν και ομάδες τεχνικής επεξεργασίας για διάφορα

θέματα. Οι αποφάσεις είναι κοινές για όλες τις βιβλιοθήκες.

- Χρησιμοποιείται κοινό format, όχι όμως και κοινό λογισμικό.
- Δημιουργείται κοινός ενοποιημένος κατάλογος, διαφορετικός και ανεξάρτητος από τους τοπικούς των επιμέρους βιβλιοθηκών, ο οποίος εμπεριέχει την εγγραφή / πυρήνα που έχει καθοριστεί ως πρότυπο εγγραφής, τα αρχεία καθιερωμένων ονομάτων και θεμάτων που δημιουργεί ο ίδιος και τις προσκτήσεις των βιβλιοθηκών μελών.
- Οι βιβλιοθήκες μεταφέρουν τις νέες εγγραφές τους, αλλά ταυτόχρονα αντιγράφουν τις εγγραφές που ήδη υπάρχουν για το νέο τους υλικό.
- Γίνεται κεντρικός έλεγχος των εγγραφών είτε με την χρήση αλγορίθμων αυτόματα ή από υπαλλήλους για τον εντοπισμό των ακατάλληλων εγγραφών και των διπλών. Προσφέρεται υπηρεσία διαδανεισμού και ηλεκτρονικής παραλαβής ντοκουμέντων.
- Προσφέρεται σύνδεση με άλλες βάσεις δεδομένων (Uncover, LC, UMI κλπ), ώστε να ελαχιστοποιείται το κόστος για συνδρομή και πρόσβαση των επιμέρους βιβλιοθηκών.
- Η εκπαίδευση των βιβλιοθηκαρίων και ειδικά των καταλογογράφων είναι ευθύνη του οργανισμού.
- Τα συστήματα λειτουργούν σε web interface και text interface, το δεύτερο κυρίως για τη δημιουργία και τη διαχείριση των εγγραφών σε μορφή MARC.
- Η υλοποίηση του Z39.50 δεν έχει ολοκληρωθεί για όλα τα συστήματα και είναι εντυπωσιακό ότι αποτέλεσε το τελευταίο στάδιο στον προγραμματισμό τους.

1. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στόχοι και Αίτια Ανάπτυξης

Ο συλλογικός κατάλογος είναι το αποτέλεσμα της συλλογικής προσπάθειας στην καταλογογράφηση πολλών διαφορετικών ορ-

γανισμών. Στο στάδιο της αρχικής τους ανάπτυξης οι συλλογικοί κατάλογοι στοχεύουν στη συνεργατική καταλογογράφηση. Στη συνέχεια όμως τελικός στόχος είναι η εξυπηρέτηση του χρήστη στην αναζήτηση, εντοπισμό και διαδανεισμό του υλικού.

Συνοπτικά, στόχος του συλλογικού καταλόγου είναι να βοηθήσει τις βιβλιοθήκες στα εξής:

- καταλογογράφηση
- αύξηση της παροχής βιβλιογραφικών εγγραφών α) σε μεγαλύτερο βαθμό, β) με καλύτερη ποιότητα, γ) ταχύτερα, και δ) φθηνότερα
- ανάπτυξη προτύπων
- ευρεία πρόσβαση στα βιβλιογραφικά δεδομένα των βιβλιοθηκών
- διαδανεισμό με φυσική πρόσβαση στο υλικό των συλλογών και των άλλων πληροφοριακών μέσων που εμπεριέχονται στις βιβλιοθήκες
- παροχή μέσου συνδιαλλαγής, συζήτησης, προγραμματισμού, αναδιανομής της αναπτυχθείσας εμπειρίας.

Η ανάπτυξη συλλογικού καταλόγου παρέχει πλεονεκτήματα ποσοτικά και ποιοτικά.

Συλλογικός κατάλογος στην Ελλάδα

Στα πλαίσια του έργου: Δικτύωση Βιβλιοθηκών Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Δράση 1: Ηλεκτρονική Δικτύωση ΑΕΙ-ΤΕΙ. του ΕΠΕΑΕΚ, γίνεται προσπάθεια δημιουργίας συλλογικού καταλόγου για τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες των ΑΕΙ-ΤΕΙ, καθώς και οι υπόλοιπες βιβλιοθήκες της χώρας, έχουν λειτουργήσει κατά τη διάρκεια της ιστορικής τους εξέλιξης μεμονωμένα και απομονωμένα, χωρίς επιστημονικό ή διοικητικό συντονιστικό όργανο. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1960 δεν χρησιμοποιούνταν κατά το πλείστον πρότυπα στην επεξεργασία του υλικού. Η εφαρμογή στην ελληνική πραγματικότητα προτύπων, που συντάχθηκαν από βιβλιοθηκονομικές ενώσεις και οργανισμούς αγγλόφωνων χωρών και απευθύνονται κύρια σε αυτές, δημιουργεί προβλήματα στα οποία μέχρι σήμερα κάθε βιβλιοθήκη ανταπεξέρχεται με τοπικές, μη τυποποιημένες

και πιθανώς ευκαιριακές λύσεις και προσαρμογές. Υπάρχουν δε γενικά προβλήματα στην προτυποποίηση ονομάτων και θεμάτων στην ελληνική γλώσσα.

Η δημιουργία συλλογικού καταλόγου στην Ελλάδα είναι απολύτως αναγκαία. Η ύπαρξή του:

- Αναπτύσσει τη συνεργατική καταλογογράφηση και εξοικονομεί ανθρώπινο δυναμικό και πόρους
- Δικτυώνει τις ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, την Εθνική Βιβλιοθήκη και την Ακαδημία Αθηνών. Στο δίκτυο θα μπορούν να συμμετέχουν στη συνέχεια και άλλες βιβλιοθήκες της χώρας με την κατάλληλη υποδομή
- Δίνει τη δυνατότητα βιβλιογραφικής αναζήτησης. Αυτή τη στιγμή δεν είναι γνωστό πού και ποιά βιβλία υπάρχουν στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Όσον αφορά τα περιοδικά, η ενημέρωση του καταλόγου του ΕΚΤ είναι τόσο πλημμελής, ώστε δεν αποτελεί αξιόπιστο εργαλείο.
- Είναι ένα εργαλείο διαδανεισμού
- Αναπτύσσει πρότυπα
- Στηρίζει τη δημιουργία καθιερωμένων αρχείων ονομάτων και θεμάτων που είναι τόσο απαραίτητα για τη σωστή λειτουργία ενός καταλόγου

2. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

Η ανάπτυξη και η διάδοση του πρωτοκόλλου επικοινωνίας για την ανάκτηση πληροφοριών (ISO 23950 - ANSI Z39.50) έχει δημιουργήσει μεγάλη σύγχυση, και τον αρχικό σκεπτικισμό έχουν διαδεχθεί αδικαιολόγητα υψηλές προσδοκίες. Τη σύγχυση επιτείνει η χρήση του όρου "εικονικός συλλογικός κατάλογος" (virtual union catalog) για να περιγραφεί η κατανεμημένη αναζήτηση σε ετερογενείς βάσεις δεδομένων μέσω ενός κοινού περιβάλλοντος εργασίας (interface). Στην πραγματικότητα μόνον οι "συλλογικοί κατάλογοι μπορούν να συμπληρώσουν τα πρόσφατα κατανεμημένα μοντέλα αναζήτησης προσφέροντας ουσιαστικά διαφορετι-

κή λειτουργικότητα, ποιότητα, επιδόσεις και χαρακτηριστικά διαχείρισης".

Μοντέλα Συλλογικών Καταλόγων

Δύο κύρια μοντέλα υλοποίησης μπορούσαν να εφαρμοστούν για τη δημιουργία ενός συλλογικού καταλόγου:

1. Κύριος Συλλογικός Κατάλογος (Master Union Catalog).

Τα συμμετέχοντα ιδρύματα καταλογογραφούν το υλικό τους στην κεντρική βάση δεδομένων και στη συνέχεια μεταφορτώνουν στους τοπικούς καταλόγους τις νέες ή τροποποιημένες εγγραφές (π.χ. PICA).

2. Υποτελής Συλλογικός Κατάλογος (Slave Union Catalog).

Τα συμμετέχοντα ιδρύματα καταλογογραφούν το υλικό τους αρχικά τοπικά και κατόπιν μεταφορτώνουν τις νέες ή τροποποιημένες εγγραφές στην κεντρική βάση δεδομένων.

Στην περίπτωση των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, όπου σχεδόν όλες οι βιβλιοθήκες είναι ήδη μηχανογραφημένες ή πρόκειται σύντομα να μηχανογραφηθούν (Κάθετες δράσεις ΕΠΕΑΕΚ-Βιβλιοθήκες) το καταλληλότερο μοντέλο είναι ο Υποτελής Συλλογικός Κατάλογος. Ας σημειωθεί ότι το σύστημα διαχείρισης του συλλογικού καταλόγου θα μπορέσει να παίξει ταυτόχρονα και το ρόλο του "κύριου συλλογικού καταλόγου" σε μια πιθανή επόμενη φάση διεύρυνσης, προκειμένου να καλύψει μικρότερες βιβλιοθήκες χωρίς τοπικά συστήματα αυτοματοποίησης.

Μοντέλα υλοποίησης

Ο συλλογικός κατάλογος μπορούσε να υλοποιηθεί με τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις:

1. **Εξ' αρχής ανάπτυξη νέου λογισμικού** που θα υποστηρίζει τις απαιτήσεις και τις προδιαγραφές του συλλογικού καταλόγου.
2. **Επιλογή προϋπάρχοντος λογισμικού** που θα καλύπτει όσο το δυνατόν περισσότερες από τις απαιτήσεις του συλλογικού καταλόγου και παράλληλη ανάπτυξη ε-

πιπρόσθετου λογισμικού για τις επιπλέον απαιτήσεις.

3. **Επιλογή προϋπάρχοντος λογισμικού** που θα καλύπτει όσο το δυνατόν περισσότερες από τις απαιτήσεις του συλλογικού καταλόγου χωρίς καμία ανάπτυξη επιπλέον λογισμικού.

Με βάση το δεδομένο ότι η έλλειψη εμπειρίας και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού στην Ελλάδα καθιστά την πρώτη προσέγγιση ανέφικτη, η Ομάδα Εργασίας πρότεινε τη λύση επιλογής προϋπάρχοντος λογισμικού, που θα εξασφαλίζει όσο το δυνατόν περισσότερες από τις ανάγκες του συλλογικού καταλόγου και θα απαιτεί τη μικρότερη δυνατή ανάπτυξη νέων εφαρμογών.

Κύριες φάσεις υλοποίησης

Για να επιτευχθεί ο στόχος λειτουργίας ενός online συλλογικού καταλόγου, πρέπει να προηγηθεί η δημιουργία μιας ενιαίας αρχικής βάσης βιβλιογραφικών δεδομένων που θα αποτελείται από τις εγγραφές των τοπικών καταλόγων τη δεδομένη στιγμή. Η παραπάνω διαδικασία προσδιορίζει δύο βασικές φάσεις υλοποίησης:

Α Φάση: Συγκρότηση και ομογενοποίηση αρχικής βάσης δεδομένων συλλογικού καταλόγου.

Η πρώτη φάση απαιτεί τη συγκέντρωση και επεξεργασία σε κεντρικό επίπεδο των υπάρχουσών τοπικών βιβλιογραφικών εγγραφών, ανεξάρτητα από την ποιότητα τους (επίπεδο περιγραφής, πρακτικές καταλογογράφησης), δηλαδή ομογενοποίηση, συντακτικό έλεγχο, επικύρωση, έλεγχο ταυτοποίησης των πολλαπλών εγγραφών και συγχώνευσή τους, καθώς και ανάπτυξη αρχείου καθιερωμένων όρων για τον έλεγχο των παραπάνω εγγραφών. Στην περίπτωση του συλλογικού καταλόγου των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών θεωρείται απαραίτητο, πριν την έναρξη των εργασιών της φάσης αυτής, οι παραπάνω διαδικασίες να ελεγχθούν σε αντιπροσωπευτικό τυχαίο δείγμα από όλες τις τοπικές βάσεις. Τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν, θα αποτελέσουν και την αφετηρία τυποποίησης των μετέπειτα πρακτι-

κών που θα ακολουθηθούν για την περαιτέρω ενημέρωση της βάσης.

Β Φάση: Κανονική λειτουργία και ενημέρωση του συλλογικού καταλόγου.

(Πιλοτική λειτουργία). Η δεύτερη φάση απαιτεί τη σταδιακή τυποποίηση των πρακτικών καταλογογράφησης, εισαγωγής νέων βιβλιογραφικών δεδομένων και διαδικασιών πρακτικής ενημέρωσης του συλλογικού καταλόγου, η οποία θα προέλθει από συνεργατικές προσπάθειες όλων των συμμετεχόντων ιδρυμάτων αλλά και από τις εμπειρίες που θα προκύψουν από την υλοποίηση της πρώτης φάσης.

Οι παραπάνω φάσεις δεν αποτελούν σαφώς διακριτά και απόλυτα διαδοχικά στάδια υλοποίησης του έργου, αλλά οριοθετούν περισσότερο διεργασίες που θα πρέπει να γίνουν αφενός σε κεντρικό επίπεδο και αφετέρου σε επίπεδο τοπικών βιβλιοθηκών.

Μοντέλα διαχείρισης δεδομένων

Format εγγραφών

Η συντριπτική πλειοψηφία των βιβλιογραφικών εγγραφών και των εγγραφών καθιέρωσης στα υπάρχοντα τοπικά συστήματα έχουν δημιουργηθεί ή τουλάχιστον μπορούν να εξαχθούν σε ένα από τα παρακάτω MARC formats:

α. UNIMARC

(Bibliographic και Authorities)

β. USMARC

(Format for Bibliographic Data και Format for Authority Data)

Το σύστημα του συλλογικού καταλόγου πρέπει να έχει τη δυνατότητα εισαγωγής και εξαγωγής βιβλιογραφικών εγγραφών και εγγραφών καθιέρωσης και σε USMARC και σε UNIMARC ανεξάρτητα από το εσωτερικό format που θα χρησιμοποιεί. Επίσης η δυνατότητα ταυτόχρονης διαχείρισης και των δύο αυτών formats ή / και δυναμικής μετατροπής από το ένα στο άλλο και αντίστροφα είναι επιθυμητή.

Παράλληλα τα τοπικά συστήματα πρέπει να υποστηρίζουν τη δυνατότητα εξαγωγής και εισαγωγής σε ένα τουλάχιστον από τα παραπάνω formats προκειμένου να συμμετέχουν στο συλλογικό κατάλογο. Αν χρειαστεί

ένα από τα formats να χρησιμοποιηθεί ως εσωτερικό format του συστήματος διαχείρισης του συλλογικού καταλόγου, πρόταση της Ομάδας Εργασίας ήταν αυτό να επιλεγεί συνεργατικά από το φορέα διαχείρισης του συλλογικού καταλόγου, με βάση τις παραπάνω προϋποθέσεις και με κριτήριο την καλύτερη απόδοση του συστήματος.

Μετατροπή των formats

Η εξασφάλιση της ακεραιότητας των δεδομένων κατά την μεταφορά τους από και προς το σύστημα του συλλογικού καταλόγου εξαρτάται από:

- Τα προγράμματα μετατροπής από το ένα format στο άλλο και αντίστροφα, είτε αυτά είναι διαθέσιμα στο σύστημα του συλλογικού καταλόγου είτε μπορούν να προσαρμοστούν σε αυτό.
- Τη δυνατότητα τροποποίησης των ετοιμικών προγραμμάτων σε ορισμένα σημεία που δεν εξυπηρετούν απόλυτα τις ανάγκες μετατροπής.
- Τη δημιουργία νέων εργαλείων μετατροπής από το σύστημα του συλλογικού καταλόγου.

Συντακτικός και ποιοτικός έλεγχος των εγγραφών

Το σύστημα θα πρέπει να υποστηρίζει έλεγχο λαθών σε επίπεδο προσδιοριστών περιεχομένου (content designators) και δεδομένων πριν την επικύρωση των εγγραφών. Επίσης, να χρησιμοποιεί σχήματα ομαλοποίησης (normalization schemes) όσον αφορά διακριτικά σημεία και σημεία στίξης.

Μηχανισμοί ταυτοποίησης πολλαπλών εγγραφών

Θα πρέπει να αναπτυχθεί ή να βελτιωθεί πιθανά ενσωματωμένος αλγόριθμος εντοπισμού πολλαπλών εγγραφών έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις ιδιαιτερότητες των τοπικών βιβλιογραφικών δεδομένων όπως: α) έλλειψη τυποποιημένων αριθμών ISBN, LCCN, β) ασυνέπεια στις μορφές των επικεφαλίδων των ονομάτων κ.α.

Συγχώνευση πολλαπλών εγγραφών

Σημαντική επιλογή, η οποία προσδιορίζει

την μορφή εμφάνισης των αποτελεσμάτων της αναζήτησης στους χρήστες. Τρεις είναι οι γνωστές μέθοδοι αντιμετώπισης πολλαπλών εγγραφών για το ίδιο τεκμήριο:

- i. Μια εγγραφή επιλέγεται ως η κύρια (master record) και οι άλλες διαγράφονται.
- ii. Όλες οι εγγραφές διατηρούνται αλλά ομαδοποιούνται κάτω από μία κύρια εγγραφή.
- iii. Μια εγγραφή επιλέγεται ως η κύρια εγγραφή, τα πεδία όμως που παρουσιάζουν διαφορές από τα αντίστοιχα της κύριας εγγραφής προστίθενται σε αυτήν.

Στην περίπτωση του συλλογικού καταλόγου των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών ως ικανοποιητικότερη προτείνεται η δεύτερη μέθοδος, επειδή δεν υπάρχει ο κίνδυνος να σβηστούν εγγραφές που πιθανόν έχουν ταυτιστεί εσφαλμένα, όπως θα συνέβαινε με την πρώτη μέθοδο αλλά και δεν δημιουργούνται ανομοιογενείς υβριδικές εγγραφές, όπως με την τρίτη μέθοδο. Κριτήρια επιλογής της κύριας εγγραφής (master record) θα πρέπει να είναι το επίπεδο καταλογογράφησης και ο χρόνος εισαγωγής της (θεωρείται "κύρια" η προγενέστερη εγγραφή).

Διαδικασίες ενημέρωσης του συλλογικού καταλόγου

Για τη διαδικασία εισαγωγής νέων εγγραφών στην ενημέρωση του συλλογικού καταλόγου απαραίτητο θεωρείται οι εγγραφές να έχουν ένα μοναδικό κωδικό αναγνώρισης, που θα διαφοροποιείται από τον αριθμό εγγραφής των τοπικών συστημάτων, για τους οποίους δεν εξασφαλίζεται η μοναδικότητα. Ο μοναδικός κωδικός αναγνώρισης θα αποτελεί την ταυτότητα της εγγραφής και θα σχηματίζεται από τον συνδυασμό των παρακάτω πεδίων των τοπικών συστημάτων που είναι κοινά και στα δύο formats:

001 (αρ. εγγραφής τοπικού συστήματος) +

003 (κωδικός βιβλιοθήκης) +

005 (ημερομηνία τελευταίας ενημέρωσης)

Εάν σε κάποια τοπικά συστήματα δεν υποστηρίζεται η δημιουργία των παραπάνω πεδίων, οι ίδιες πληροφορίες θα πρέπει να αποθηκεύονται σε αντίστοιχα πεδία τοπικής εφαρμογής 901, 903, 905. Η αναβάθμιση ή διόρθωση των τοπικών εγγραφών θα εξαγε-

ται για ενημέρωση του συλλογικού καταλόγου με βάση την ημερομηνία τελευταίας ενημέρωσης της εγγραφής (005 ή 905). Στον συλλογικό κατάλογο, η μοναδική περίπτωση κατά την οποία μια εγγραφή θα διαγράφεται και θα αντικαθίσταται από κάποια νέα, είναι όταν μία εγγραφή με ίδιο αριθμό εγγραφής (001) και ίδιο κωδικό βιβλιοθήκης (003), αλλά με μεταγενέστερη ημερομηνία τελευταίας ενημέρωσης (005), εισάγεται στο συλλογικό κατάλογο. **Εγγραφές που διαγράφονται** από το τοπικό σύστημα θα πρέπει να εξάγονται προς τον συλλογικό κατάλογο έχοντας την τιμή "d" (deleted record) στη θέση 5 της ετικέτας εγγραφής (record label) για το UNIMARC ή οδηγού (leader) για το USMARC.

Απαραίτητη προϋπόθεση θεωρείται η κωδικοποίηση της ονομασίας των βιβλιοθηκών που θα συμμετέχουν. Η ενημέρωση του συλλογικού καταλόγου θα γίνεται offline σε τακτά χρονικά διαστήματα από τις τοπικές βιβλιοθήκες προς το συλλογικό κατάλογο. Η εφαρμογή του ISO/DIS 23950, Information retrieval (Z39.50) Application service definition and protocol specification θα χρησιμοποιηθεί αργότερα με δύο στόχους:

- α. Τη δυνατότητα διεθνοποίησης των δεδομένων του καταλόγου.
- β. Τη μελλοντική αναβάθμιση (online) του τρόπου ενημέρωσης του καταλόγου ή διόρθωσης (Update) των εγγραφών.

3. ΠΡΟΤΥΠΑ

Η διαδικασία δημιουργίας και συνεχούς ενημέρωσης μιας κεντρικής βιβλιογραφικής βάσης η οποία θα συγκροτείται από δεδομένα που προέρχονται από διαφορετικά τοπικά συστήματα απαιτεί τυποποίηση, όχι μόνο στο επίπεδο των γενικών κατευθύνσεων και κανόνων, αλλά και στο επίπεδο ερμηνείας και πρακτικής εφαρμογής αυτών των κατευθύνσεων και κανόνων. Αυτό πρέπει να είναι αποτέλεσμα μιας συνεχούς συνεργατικής προσπάθειας. Τα πρότυπα που θα ακολουθηθούν αρχικά, αλλά και θα αναπτυχθούν στη συνέχεια, μπορούν να διακριθούν σε:

- **βιβλιογραφικά πρότυπα** (π.χ. κανόνες

βιβλιογραφικής περιγραφής, επιλογής σημείων πρόσβασης, επιπέδων καταλογογράφησης)

- **τεχνικά πρότυπα** (π.χ. πρωτόκολλα επικοινωνίας κεντρικού και τοπικών συστημάτων, πρότυπα για την έρευνα του κεντρικού συστήματος, πρότυπα για την εισαγωγή και εξαγωγή βιβλιογραφικών δεδομένων).

Βιβλιογραφικά Πρότυπα

3. 1. Κανόνες Καταλογογράφησης

Οι κανόνες καταλογογράφησης που θα πρέπει να εφαρμόζονται είναι οι Anglo-American Cataloguing Rules, 2nd ed., 1988 rev. (AACR2) και ειδικότερα η ελληνική έκδοσή τους (AAKK2)², η οποία, όπως αναφέρεται στον πρόλογο, μπορεί "να αποτελέσει αφορμή για ...να προταθούν λύσεις σε εθνικό επίπεδο και να παρθούν βασικές αποφάσεις." Η προσπάθεια αυτή θα πρέπει να συνεχιστεί μέσω της συνεργασίας των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στα πλαίσια του Συλλογικού Καταλόγου λαμβάνοντας υπόψη και ενσωματώνοντας όλα τα κατάλληλα ελληνικά βιβλιογραφικά πρότυπα του ΕΛΟΤ (π.χ. ΕΛΟΤ 822-94 για τις συντομογραφίες τυπικών ελληνικών λέξεων στη βιβλιογραφική περιγραφή).

Στα πλαίσια μιας **Διαρκούς Επιτροπής Καταλογογράφησης** του Συλλογικού Καταλόγου που θα απαρτίζεται από καταλογογράφους των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και της Εθνικής Βιβλιοθήκης θα πρέπει να παίρνονται συλλογικά αποφάσεις για την ερμηνεία των κανόνων και την ομοιόμορφη εφαρμογή τους. Είναι πολύ σημαντικό για τη δημιουργία ενός συλλογικού καταλόγου να υπάρχει από τις τοπικές μονάδες κοινή αντιμετώπιση καταλογογράφησης, π.χ. σε θέματα όπως η βιβλιογραφική περιγραφή πολυμερών έργων, συνοδευτικού υλικού, κ.α.

3. 2. Ελάχιστο επίπεδο βιβλιογραφικής περιγραφής (Core Record)

Για να διευκολυνθούν προσπάθειες συνε-

γατικής καταλογογράφησης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και για να καταλογογραφείται έγκαιρα το σύνολο του υλικού, υπάρχει παγκόσμια η τάση για απλούστευση και μεγαλύτερη ελαστικότητα των κανόνων βιβλιογραφικής περιγραφής (π.χ. σειρά και τυποποίηση των σημειώσεων), χωρίς όμως να παραγνωρίζονται οι ανάγκες των χρηστών των καταλόγων για ποιοτικές εγγραφές με σταθερή μορφή των σημείων πρόσβασης (έλεγχος καθιερώσεων). Τα πιο χαρακτηριστικά προϊόντα αυτής της τάσης είναι:

- α) η μελέτη της IFLA για τα λειτουργικά προαπαιτούμενα βιβλιογραφικών εγγραφών³
- β) η δημιουργία, στα πλαίσια του Program for Cooperative Cataloging (PCC), ενός νέου επιπέδου βιβλιογραφικής εγγραφής (εγγραφή-πυρήνας/core record) που θα ανταποκρίνεται στις παραπάνω απαιτήσεις.

Τα παραπάνω θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη για την από κοινού διαμόρφωση ενός υποχρεωτικού ελάχιστου επιπέδου βιβλιογραφικής εγγραφής για το συλλογικό κατάλογο και την εφαρμογή και αντιστοίχσή του και στα δύο formats των τοπικών συστημάτων.

3. 3. Αρχεία καθιερωμένων όρων

Ο συλλογικός κατάλογος πρέπει να καλύψει την ανάγκη δημιουργίας εθνικών αρχείων καθιερώσεων με συνεργατική προσπάθεια και συλλογική ευθύνη. Η έλλειψη ικανοποιητικών, από πλευράς μεγέθους και ποιότητας, τέτοιων αρχείων σε εθνικό επίπεδο και ταυτόχρονα ο περιορισμένος, ελλιπής ή ανύπαρκτος έλεγχος καθιερώσεων στα τοπικά συστήματα, πρέπει να αναπληρωθούν από μεγάλο όγκο εργασίας σε κεντρικό επίπεδο και συντονισμένη κατανομή της εργασίας σε βιβλιοθήκες που έχουν ή θα αποκτήσουν την υποδομή (ειδικευμένο προσωπικό, συστήματα που υποστηρίζουν έλεγχο καθιερώσεων, κλπ.) να υποστηρίξουν τη δημιουργία εγγραφών καθιέρωσης. Η συμμετοχή της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας (ΕΒΕ) στις συνεργατικές διαδικασίες ανάπτυξης του συλλογικού καταλόγου είναι α-

παραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της προσπάθειας δημιουργίας ενός υψηλού κύρους και κοινά αποδεκτού εθνικού αρχείου καθιερώσεων. Ο αυτοματοποιημένος έλεγχος καθιερώσεων είναι μια πολυσύνθετη και πολύπλοκη διαδικασία όταν επιχειρείται να γίνει κεντρικά σε συλλογικούς καταλόγους. Δεν είναι τυχαίο που η Library of Congress ή το PCC δεν εφαρμόζουν προς το παρόν την αυτοματοποιημένη σύνδεση των βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων με τις βάσεις καθιερωμένων όρων και έχουν εντάξει μια τέτοια διερεύνηση στον παραπέρα στρατηγικό σχεδιασμό τους.

3. 4. Ονόματα

α. Βοηθητικά εργαλεία: Βασικά βοηθήματα για τη καθιέρωση της μορφής των επικεφαλίδων και τις παραπομπές υπάρχουν αρκετές. Ωστόσο επιπρόσθετες πρακτικές που θα προσαρμόζονται στην εθνική χρήση ονομάτων ελληνικών και ξένων πρέπει να διερευνηθούν και να τυποποιηθούν. Η δυνατότητα αυτόματης δημιουργίας ή υποβολής πρότασης για παραπομπές πρέπει να μελετηθεί.

β. Αρχείο καθιερωμένων όρων: Αρχικές πηγές για τη δημιουργία ενός αρχείου καθιερωμένων ονομάτων σε ηλεκτρονική μορφή του συλλογικού καταλόγου πρέπει να αποτελέσουν:

- Το αρχείο καθιερωμένων ονομάτων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας
- Το αρχείο καθιερωμένων ονομάτων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (Library of Congress Name Authority File - LCNAF)
- Αρχεία καθιερωμένων ονομάτων σε MARC Format από τις συμμετέχουσες βιβλιοθήκες

Το LCNAF θα πρέπει να διατίθεται κεντρικά από το συλλογικό κατάλογο και να εξασφαλίστούν δικαιώματα χρήσης από όλες τις συνεργαζόμενες βιβλιοθήκες.

γ. Ενημέρωση αρχείου καθιερωμένων όρων: Τα τοπικά συστήματα από την β' φάση υλοποίησης και μετέπειτα θα πρέπει να συμβουλευονται το κεντρικό αρχείο καθιερωμένων όρων προτού καθιερώσουν τοπικά κάποια επικεφαλίδα.

Νέες εγγραφές καθιέρωσης θα δημιου-

γούνται με δύο τρόπους:

- τοπικά με βάση τα παραπάνω πρότυπα και θα υποβάλλονται κατευθείαν στο κεντρικό αρχείο καθιερώσεων.
- κεντρικά στο συλλογικό κατάλογο ύστερα από πρόταση της ενδιαφερόμενης βιβλιοθήκης.

3. 5. Θέματα

Απαραίτητο θεωρείται η ανάκτηση των βιβλιογραφικών εγγραφών με βάση τη θεματική επικεφαλίδα να μπορεί να γίνει και στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα για τους εξής λόγους:

α) η αγγλική γλώσσα χρησιμοποιείται ή προβλέπεται να χρησιμοποιηθεί ως γλώσσα διδασκαλίας μαθημάτων σε μεταπτυχιακό επίπεδο σε πολλά ακαδημαϊκά ιδρύματα

β) καθίσταται δυνατή διεθνώς η θεματική πρόσβαση στο συλλογικό κατάλογο

γ) οι θεματικές επικεφαλίδες της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου αποτελούν ίσως τον πιο ολοκληρωμένο και ενημερωμένο κατάλογο διεθνώς, και είναι αποδεκτές από το σύνολο σχεδόν των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Χρησιμοποιούνται ήδη από τις περισσότερες βιβλιοθήκες στην αγγλική γλώσσα, στην καλύτερη περίπτωση συνοδευόμενες από ελληνική μετάφραση.

δ) το μεγαλύτερο τμήμα των συλλογών των βιβλιοθηκών είναι στην αγγλική γλώσσα και οι πηγές για αναδρομική και έτοιμη καταλογογράφηση περιλαμβάνουν θεματικές επικεφαλίδες στην αγγλική γλώσσα. Το αντίστοιχο αρχείο σε MARC της Library of Congress Subject Authorities θα πρέπει να είναι διαθέσιμο μέσω του συλλογικού καταλόγου σε όλες τις βιβλιοθήκες.

Για την ελληνική γλώσσα θα πρέπει να χρησιμοποιείται ο Κατάλογος καθιερωμένων θεμάτων της Εθνικής Βιβλιοθήκης (ΕΒΕΚΘ) που βασίζεται στο LCSH και το αντίστοιχο αρχείο σε MARC, για το οποίο θα πρέπει να εξασφαλιστεί η διαθεσιμότητά του μέσω του συλλογικού καταλόγου σε όλες τις βιβλιοθήκες. Το αρχείο καθιερωμένων θεμάτων της ΕΒΕΚΘ παρ' όλες τις ατέλειες και ελλείψεις του αποτελεί σήμερα το μεγαλύτερο αρχείο καθιερωμένων θεμάτων στην ελληνική γλώσσα με την πιο ολοκληρωμένη συνδετι-

κή δομή και θα πρέπει να αποτελέσει τη βάση για την περαιτέρω συνεργατική βελτίωση και ανάπτυξη του. Επειδή η συνένωση των αρχείων καθιερωμένων θεμάτων των τοπικών συστημάτων είναι αδύνατη, λόγω των διαφορετικών συνδυαστικών δομών τους, αρχεία καθιερωμένων θεμάτων σε οποιαδήποτε μορφή χειρόγραφη ή ηλεκτρονική, που αποδίδουν στην ελληνική γλώσσα θεματικές επικεφαλίδες της LCSH, θα μπορούσαν να συναποτελέσουν ένα βοηθητικό αρχείο-πηγή για τον εμπλουτισμό του ΕΒΕΚΘ. Η χρήση τοπικών θεματικών επικεφαλίδων ή τοπικών θεματικών όρων θα μπορεί να γίνεται από τα τοπικά συστήματα μόνο υπό την προϋπόθεση ότι ακολουθείται αυστηρός διαχωρισμός των θεματικών επικεφαλίδων της LC, των θεματικών επικεφαλίδων της ΕΒΕΚΘ στην ελληνική γλώσσα και των τοπικών θεματικών επικεφαλίδων ή όρων ευρετηρίασης, που είτε προέρχονται από άλλους θησαυρούς είτε είναι ελεύθεροι. Για την επίτευξη του στόχου της δίγλωσσης θεματικής πρόσβασης στο συλλογικό κατάλογο υπάρχουν **τρεις δυνατές προσεγγίσεις:**

α) Η δημιουργία ενός αρχείου καθιερωμένων όρων σε μία γλώσσα, συσχετιζόμενων με παραπομπές τύπου 'βλέπε μη καθιερωμένους όρους', σε μια δεύτερη.

Μοντέλο εγγραφής καθιέρωσης

2xx (UNIMARC) ή 1xx (USMARC)

Ελληνικός όρος

4xx (UNI/US MARC)

Αντίστοιχος όρος στην αγγλική

Μοντέλο βιβλιογραφικής εγγραφής που ελέγχεται

6xx (UNI/US MARC)

Ελληνικός όρος

β) Η δημιουργία ενός αρχείου καθιερωμένων όρων που θα περιλαμβάνει καθιερωμένους όρους και στις δύο γλώσσες χωρίς συσχέτιση μεταξύ τους.

Μοντέλο εγγραφών καθιέρωσης

ΕΓΓΡΑΦΗ Α'

2xx (UNIMARC) ή 1xx (USMARC)

Ελληνικός όρος

ΕΓΓΡΑΦΗ Β'

2xx (UNIMARC) ή 1xx (USMARC)

Αντίστοιχος όρος στην αγγλική

Μοντέλο βιβλιογραφικής εγγραφής που ελέγχεται

6xx (UNI/US MARC)

Ελληνικός όρος

6xx (UNI/US MARC)

Αντίστοιχος όρος στην αγγλική

γ) Η δημιουργία ενός αρχείου καθιερωμένων όρων που θα περιλαμβάνει καθιερωμένους όρους και στις δύο γλώσσες συσχετισμένους μεταξύ τους.

Μοντέλο εγγραφών καθιέρωσης

ΕΓΓΡΑΦΗ Α'

2xx (UNIMARC) ή 1xx (USMARC)

Ελληνικός όρος

7xx (UNI/US MARC)

Αντίστοιχος όρος στην αγγλική

ΕΓΓΡΑΦΗ Β'

2xx (UNIMARC) ή 1xx (USMARC)

Αγγλικός όρος

7xx (UNI/US MARC)

Αντίστοιχος όρος στην ελληνική

Μοντέλο βιβλιογραφικής εγγραφής που ελέγχεται

6xx (UNI/US MARC)

Ελληνικός ή αγγλικός όρος

Η πρώτη προσέγγιση, παρότι αφορά περιπτώσεις χωρών όπου κυριαρχεί μία γλώσσα όπως στην Ελλάδα, έχει το μειονέκτημα ότι συσχετίζει ιεραρχικά τους όρους μόνο στην μία γλώσσα, χάνοντας τη συνδετική δομή του θησαυρού της δεύτερης γλώσσας. Στην περίπτωση μας αυτό θα μας υποχρέωνε να επιλέξουμε ένα αρχείο πολύ μικρότερου μεγέθους με μια σαφώς φτωχότερη συνδετική δομή (ΕΒΕΚΘ) έναντι ενός πολύ μεγαλύτερου με μια πολύ πλουσιότερη συνδετική δομή (LCSH).

Η δεύτερη προσέγγιση έχει το μειονέκτημα της επανάληψης των θεματικών επικεφαλίδων και στις δύο γλώσσες σε κάθε βιβλιογραφική εγγραφή (Π.χ. για 100 βιβλιογραφικές εγγραφές με θέμα Χ θα πρέπει να εισαχθούν 100 θεματικές επικεφαλίδες στη μία γλώσσα Χ1 και 100 θεματικές επικεφαλίδες στην άλλη γλώσσα Χ2) πράγμα που θα σημαίνει έναν τεράστιο όγκο δουλειάς, αν αναλογιστούμε τον αριθμό εγγραφών των τοπικών συστημάτων που περιλαμβάνουν θεματικές επικεφαλίδες μόνο στη μία γλώσσα. Παρουσιάζει παρόλα αυτά το αντίστοιχο σχετικό πλεονέκτημα της χρησιμοποίησης του ξενόγλωσσου αρχείου (LCSH) χωρίς καμία επέμβαση.

Η τρίτη προσέγγιση είναι η ορθότερη. Εξασφαλίζει διγλωσσο θησαυρό με ισχυρή συνδετική δομή και δίνει τη δυνατότητα ελέγχου βιβλιογραφικών εγγραφών, που είτε περιλαμβάνουν θεματικές επικεφαλίδες στην μία γλώσσα, είτε στην άλλη, είτε και στις δύο. Το σχετικό μειονέκτημα που έχει είναι πως, αν εφαρμοστεί αυστηρά (δηλ. για κάθε επικεφαλίδα στην Α γλώσσα πρέπει να υπάρχουν δύο εγγραφές καθιέρωσης μία στην Α γλώσσα και μία στη Β), θα υπάρξουν εγγραφές καθιέρωσης που δεν θα ελέγχουν καμία θεματική επικεφαλίδα στις βιβλιογραφικές εγγραφές. Το μειονέκτημα αυτό μπορεί να ξεπεραστεί, αν ο τελικός χρήστης ανακτά αμέσως και τις εγγραφές που περιέχουν τον συσχετιζόμενο μέσω του πεδίου 7XX όρο, χωρίς το ενδιάμεσο στάδιο της παραπομπής τύπου 'βλέπε επίσης'.

3. 6. Τοπικά δεδομένα (Holdings)

Η τυποποίηση των πληροφοριών που αφορούν τοπικά δεδομένα (βιβλιοθήκη που διαθέτει το τεκμήριο, τοποθεσία, αριθμός ταξίθετησης, πληροφορίες που σχετίζονται με την πολιτική διαχείρισης κ.α.) είναι σημαντική για τη δημιουργία ενός συλλογικού καταλόγου που θα εξυπηρετεί και ανάγκες διανεισμού μεταξύ των συμμετεχουσών βιβλιοθηκών. Ωστόσο η περιγραφή των τοπικών πληροφοριών δεν είχε μέχρι σήμερα τυποποιηθεί στο βαθμό που θα έπρεπε. Είναι χαρακτηριστικό ότι το UNIMARC, σε αντίθεση με το USMARC, δεν υποστηρίζει ξεχωριστό format για τα δεδομένα, ούτε εντάσσει κάποια ειδικά πεδία στη βιβλιογραφική εγγραφή, αλλά αφήνει τη δυνατότητα καταχώρησης τέτοιας πληροφορίας στα πεδία 9XX (πεδία για τοπική χρήση).

Το κενό αυτό ήρθε να καλύψει σε ένα γενικό επίπεδο μόλις πριν δύο χρόνια το ISO 10324: Information and documentation-Holdings statements-Summary level. Το παραπάνω πρότυπο προσδιορίζει τις απαιτήσεις για την εμφάνιση περιγραφής τοπικών δεδομένων, σε ένα συνοπτικό επίπεδο για περιοδικά και μη περιοδικά τεκμήρια, με σκοπό να προωθήσει τη συνέπεια στην επικοινωνία.

ωνία και την ανταλλαγή πληροφοριών τοπικών δεδομένων.

Τρία επίπεδα περιγραφής τοπικών δεδομένων ορίζονται στο πρότυπο:

Επίπεδο 1: προσδιορίζει το τεκμήριο και τον οργανισμό που το κατέχει. Το επίπεδο αυτό είναι επαρκές για μονομερή τεκμήρια αλλά δεν δίνει καμιά πληροφορία για το εύρος κάλυψης των πολυμερών ή περιοδικών τεκμηρίων.

Επίπεδο 2: το επίπεδο αυτό προσθέτει μια γενική οδηγία για το εύρος κάλυψης των πολυμερών ή περιοδικών τεκμηρίων. Π.χ. πλήρες, ελλιπές κ.α.

Επίπεδο 3: περιλαμβάνει σύνοψη του εύρους των τοπικών δεδομένων και είναι το καταλληλότερο για την περιγραφή πολυμερών ή περιοδικών τεκμηρίων.

Το πρότυπο αυτό είναι υποχρεωτικό να εφαρμοστεί από τα τοπικά συστήματα στο Επίπεδο 3, στη δεύτερη φάση υλοποίησης του συλλογικού καταλόγου. Επειδή όμως το πρότυπο αυτό είναι ανεξάρτητο από τα formats των τοπικών συστημάτων, θα πρέπει να οριστούν για το UNIMARC κάποια συγκεκριμένα πεδία 9XX και για το USMARC θα πρέπει να εφαρμοστεί η δυνατότητα που παρέχει. Το παραπάνω πρότυπο (ISO 10324) προϋποθέτει την εφαρμογή των ISO 832:1994, Rules for the abbreviation of bibliographic terms και ISO 8601:1998, Representation of dates and times. Για την εφαρμογή στην Ελλάδα θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το ΕΛΟΤ 822-94 για τις συντομογραφίες τυπικών ελληνικών λέξεων στη βιβλιογραφική περιγραφή.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης οι πληροφορίες των τοπικών δεδομένων θα πρέπει να δημιουργηθούν αυτόματα από το συλλογικό κατάλογο στο Επίπεδο 1 του προτύπου, που απαιτεί μόνο τον κωδικό της βιβλιοθήκης που κατέχει το τεκμήριο. Αυτό προϋποθέτει την κωδικοποίηση όλων των βιβλιοθηκών που συμμετέχουν στο συλλογικό κατάλογο. Για την κωδικοποίηση των ονομασιών δεν υπάρχει έτοιμο ένα διεθνές πρότυπο παρ' όλο που έχει ανατεθεί η μελέτη αυτού του θέματος στον ISO TC46. Ο πιο διαδεδομένος τρόπος κωδικοποίησης μέχρι σήμερα είναι το USMARC Code List for Organiza-

tions της Library of Congress.

4. ΔΙΑΔΑΝΕΙΣΜΟΣ

Ο συλλογικός κατάλογος σε πρώτη φάση θα πρέπει να υποστηρίζει αιτήσεις διαδανεισμού βιβλίων με e-mail ή fax μέσω των τοπικών γραφείων διαδανεισμού. Τα βιβλιογραφικά στοιχεία που περιλαμβάνονται σε μία αίτηση διαδανεισμού θα πρέπει να είναι σύμφωνα με το ISO 8459-1:1988, Bibliographic data element directory Part 1: Interloan applications. Ο διαδανεισμός άρθρων περιοδικών καλύπτεται από το Εθνικό Δίκτυο Ερευνητικών και Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών (ΕΔΕΤΒ) που διαχειρίζεται το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.

Σε μεταγενέστερη φάση θα πρέπει να διερευνηθεί η δυνατότητα διαδανεισμού από τους τελικούς χρήστες χωρίς τη διαμεσολάβηση της βιβλιοθήκης, καθώς επίσης και η εφαρμογή των πρωτοκόλλων ILL (ISO 10160:1996, Open Systems Interconnection Interlibrary Loan Application Service Definition. ISO 10161-1:1996, Open Systems Interconnection Interlibrary Loan Application Protocol Specification Part 1: Protocol specification. ISO 10161-2:1996, Open Systems Interconnection Interlibrary Loan Application Protocol Specification Part 2: PICS Proforma).

5. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Προκειμένου να υλοποιηθεί η δημιουργία του συλλογικού καταλόγου, απαραίτητη θα είναι η ειδική και με συγκεκριμένο αντικείμενο εκπαίδευση των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκονόμων που συμμετέχουν στο έργο. Ειδικά θέματα εκπαίδευσης κρίνεται ότι είναι:

- **Η καθιέρωση Ονομάτων και Θεμάτων**
Ενημέρωση στις ελληνικές και ξένες πηγές που με ιεράρχηση αποτελούν τα πληροφοριακά εργαλεία κατά περιοχή για την καθιέρωση ονομάτων και θεμάτων
- **Η καθιέρωση της μορφής της θεματικής επικεφαλίδας και οι παραπομπές**
Κατανόηση και πρακτική στη δημιουργία δο-

μημένων καθιερωμένων αρχείων

- **MARC authority**
- **Εγγραφή-πυρήνας**
- **Συνεχής εκπαίδευση σε θέματα που προκύπτουν κατά την ανάπτυξη του συλλογικού καταλόγου**

Η επιτυχία μιας κοινοπραξίας όπως αυτής ενός συλλογικού καταλόγου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Η συνεργασία, η υλοποίηση συλλογικών αποφάσεων και η εφαρμογή κοινώς αποδεκτών προτύπων αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την ευμερία και την πρόοδο της.

Ο παράγων της καλής συνεργασίας γίνεται ολοένα και πιο σημαντικός όσο η κοινοπραξία μεγαλώνει. Τα μέλη της κοινοπραξίας πρέπει να εξασφαλίζουν την ύπαρξη συνεχούς υποστήριξης σε όλα τα επίπεδα της οργάνωσης. Όραμα και ξεκαθαρισμένοι στόχοι βοηθούν την ανάπτυξη και τη συνεχή εξέλιξη. Σε πολλές περιπτώσεις το συμφέρον των επιμέρους μελών πρέπει να υποχωρεί για το γενικό καλό. Τελικά από μια τέτοια συνεργασία όμως κερδίζουν όλοι: βιβλιοθήκες, χρήστες, εργαζόμενοι, υπηρεσίες και συλλογές. Ελπίζουμε ο συλλογικός κατάλογος των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών να βοηθήσει την ανάπτυξη όλων των βιβλιοθηκών της χώρας και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την αναβάθμιση τους σε επίπεδο προτύπων και υπηρεσιών.

1. Το παρόν άρθρο βασίζεται στη μελέτη που εκπονήθηκε το 1997 στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ: Ενέργεια Βιβλιοθήκες. Έργο: Δικτύωση Βιβλιοθηκών Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Δράση 1: Ηλεκτρονική Δικτύωση ΑΕΙ-ΤΕΙ. Οι συγγραφείς του άρθρου αποτέλεσαν την Ομάδα Εργασίας της μελέτης.
2. Αγγλο-Αμερικανικοί Κανόνες Καταλογογράφησης, 2η έκδ., αναθ. 1988. Ελληνική εκδ. σε μετάφραση και επιμέλεια Μερσίνης Μορελέλη-Κακούρη. Θεσσαλονίκη: Τ. Ε. Ι. Θεσσαλονίκης, 1994.
3. Olivia M.A. Madison, *IFLA Study on the functional requirements for bibliographic records report*. Paper presented at the 63rd IFLA General Conference 1997. Διαθέσιμο
<http://www.nlc-bnc.ca/ifla/IV/ifla63/63mado.htm>

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Anderson, G.: Symmetry and Extrapolation: Passion and Precision - Cooperative Cataloging at the Beginning of the 21st Century. *Cataloging & Classification Quarterly* 17 (3/4), 1993, 39-73.
2. Andreasen, T., Schomacker, T.: DabBib- a Union Catalogue Applied for User Friendly Flexible Querying. 63rd IFLA General Conference 1977, 055-CAT-1-E.
3. Bates, M.: Rethinking Subject Cataloging in the Online Environment. *Library Resources & Technical Services* 33(4), Oct 1989, 400-412.
4. BIBSYS home page at <http://www.bibsys.no/english.html>
5. Brabrand Jensen, M.: The Collaborative Library Community-some Basic Prerequisites. 63rd IFLA General Conference 1977, 090- CONTR-7-E.
6. British Library: National Bibliographic Service: UKMARC format. Consultative paper. BL, 1996.
7. CONSER Record Requirements for Full, Core and Minimal Level Records. From the CONSER editing guide, Section B6 at <http://lcweb.loc.gov>.
8. COPAC home page at <http://copac.ac.uk/copac>
9. COPAC: Duplicate Record Reduction in a Union Catalogue. MIDAS 14 (March), 1997.
10. Coyle, K. Rules for Merging MELVYL® Records: Technical Report No 6, revised June 1992 at <ftp://ftp.dla.ucop.edu/pub/techreport/mergingrec.txt>
11. Cousins, S: COPAC: a New Research Library Union Catalogue. *The Electronic Library* 15(3), Jun 1997, 185-188.
12. The CURL COPAC Project. MIDAS 10 (July), 1996.
13. Dempsey, L. (ed.): *Library Bibliographic Networks in Europe: A LIBER Directory*. The Hague:NBLC,1992.
14. Dansk Biblioteks Center. DBC home page at: <http://www.dbc.dk/english/danbieng.html>
15. Henigman, B: Networking and Authority control: Online Catalog Authority Control in Illinois. *Information Technology and Libraries* 10(1), Mar 1991, 47-54.
16. Hives, Ch., Taylor, B: Using Descriptive Standards as a Basis for Cooperation: the British Columbia Archival Union List Project. *Archivaria* 35, Spring 1993, 71-85.
17. Hohhof, B: Developing Information Systems for Competitive Intelligence Support. *Library Trends* 43(2), Fall 1994, 226-38.
18. Kasparova, N.N., Ahistyakova, A.S: The System of Union Catalogues of Serials: State of the Art and Prospects. *Resource Sharing and Information Networks* 8(2), 1993, 81-90.
19. Kohl, D. F: Resource Sharing in a Changing Ohio Environment. *Library Trends* 45(3), Winter 1997, 435-447.
20. Kokabi, M.: The Internationalization of MARC. Part I: the Emergence and Divergence of MARC. *Library Review* 44(4), 1995, 21-35.
21. Kokabi, M: The Internationalization of MARC. Part II: some MARC Formats based on USMARC. *Library Review* 44(6), 1995, 38-45.
22. Kokabi, M: The Internationalization of MARC. Part III: some MARC Formats based on UKMARC. *Library Review* 44(6), 1995,46-51.
23. Kokabi, M: The Internationalization of MARC. Part IV: UNIMARC, some Formats based on it and some other MARC Formats. *Library Review* 44(7), 1995, 8-33.
24. Lancaster, F. W, Loescher, J: The Corporate Library and Issues Management. *Library Trends* 43(2), Fall 1994, 159-169.
25. Lazinger, S.S.: ALEPH Israel's Research Library Network : Background, Evolution and Implications for Networking in a Small Country. *Information Technology and Libraries* 10(4), 1991,275-291.

26. Lazinger, S.S: To Merge or not to Merge: Israel's Union List of Monographs in the Context of Merging Algorithms. *Information Technology and Libraries* 13(3), Sep 1994, 213-219.
27. Lin, Sh. C: The Development of National Online Networking in the Republic of China. The Role of the National Central Library. *Information Technology and Libraries* 15(2), Jun 1996, 65-79.
28. Lynch, C. A: Building the Infrastructure of Resource Sharing: Union Catalogs, Distributed Search, and Cross-database Linkage. *Library Trends* 45(3), Winter 1997, 448-461.
29. Madison, O.M.A.: IFLA A Study on the Functional Requirements for Bibliographic Records, 63rd IFLA General Conference 1997, 102-CAT-2.
30. Mandel, C: Cooperative Cataloging : Models, Issues, Prospects. *Advances in Librarianship* 16, 1992, 33-82.
31. McKercher, B, Chang, Ph. X: A Comparison of USMARC and UNIMARC for System Design. *international Cataloging and Bibliographic Control* 24 (2), April/Jun 1995, 21-25.
32. Murray, R: IRIS and DALI: the Dawn of a New Era in Distributed Library Systems. *Library Technology News* 19, Sep 1995, 1-3.
33. Network Advisory Committee. Meeting (1991: Library of Congress). Impact of Local Library Systems on the National Networking Environment: Proceedings. *Library of Congress*, 1991.
34. Network Development and MARC Standards Office: Guidelines for the Use of Field 856. Rev August 1997 at <http://lcweb.loc.gov/marc/856guide.html>.
35. OCLC: Technical Bulletin 213: Program for Cooperative Cataloging. January 1996 at <http://www.oclc.org/oclc/tb/tb213/tb213.htm>.
36. Pica home page at: <http://www.pica.nl>
37. Pica: *Annual Report 1996*.
38. Potter, W. G: Recent Trends in Statewide Academic Library Consortia. *Library Trends* 45(3), 1997, 416-434.
39. The Program of Cooperative Cataloging: the Five Year Strategic Plan: 1994-1999 at <http://marvel.loc.gov>
40. The Program of Cooperative Cataloging: the Five Year Strategic Plan: 1996-2000 at <http://lcweb.loc.gov/catdir/pcc/stratplan.html>
41. Reser, D. W. (comp.): *Toward a New Beginning in Cooperative Cataloging: the History, Progress and Future of the Cooperative Cataloging Council*. Library of Congress, 1994.
42. RUN home page at <http://www.rlg.org>
43. Standard for Brief Machine-readable Bibliographic Records for University of California Libraries: Technical Report No 2, August 16, 1988 at <ftp://ftp.dla.ucop.edu/pub/techreport/briefinput.t>
44. Standard for University of California Union Catalog Input Records : Technical Report No 1 at <ftp://ftp.dla.ucop.edu/pub/techreport/input.txt>
45. Strawn, G. L: Standard for Machine- proposed Authority Records at <http://lcweb.loc.gov/catdir/pcc/strawn.html>
46. Suhonen, I.-L: Serials in Finish Union Catalogues. *The Serials Librarian* 26(2), 1995, 59-63.
47. Thomas, S.E., Younger, J.A.: Cooperative Cataloging : A Vision for the Future. *Cooperative Cataloging Quarterly* 17(3/4), 1993, 237-257.
48. Tillet, B.A.: Progress Report from the IFLA UBCIM Working Group on MLAR and ISADN. *SCATNews*, 7 Mar 1997, 3-4.
49. Toney, S.R.: Cleanup and Deduplication of an International Bibliographic Database. *Information Technology and Libraries* 11, Mar 1992, 23.
50. Truitt, M: USMARC to UNIMARC/ Authorities: a Qualitative Evaluation of USMARC Data Elements. *Library Resources & Technical Services* 36(1), Jun 1992, 37-58.
51. Unicorn, at: <http://www.library.cmu.edu/Pubs/ResourcesF95.html>

52. UNIMARC Concise Authorities Format at <http://www.nlc-bnc.ca/iflaA/I/3/p1996-1/ucaf.htm>.
53. UNIMARG Concise Bibliographic Format at <http://www.nlc-bnc.ca/ifla/VI/3/p1996-1/concise.htm>.
54. USMARC Concise Format for Bibliographic Data at <gopher://marvel.loc.gov>
55. Weinryb, H: Zeitschriftendatenbank (ZDB): the German Union Catalogue of Serials; CD-ROM Version User Manual. *The Serials Librarian* 29(1/2), 1996, 73-101.
56. Wessling, J: Impact of Holdings of Resource Sharing. *Journal of Library Administration* 21 (1/2), 1995, 121-131.